

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

МАРТИНЕНКОВ Валентин Ігорович

УДК 338.43:330.341 (1-22)

**ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК
ЕКОНОМІКИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ**

**Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Чернігів – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Залізко Василь Дмитрович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України,
науковий співробітник економічного факультету.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Барна Марта Юріївна,
Львівський торговельно-економічний університет
Укоопспілки,
перший проректор;

доктор економічних наук, професор
Вдовенко Наталія Михайлівна,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри глобальної економіки.

Захист відбудеться «01» листопада 2019 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 79.051.04 у Чернігівському національному технологічному університеті за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, ауд. 318.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Чернігівського національного технологічного університету за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Автореферат розісланий «30» вересня 2019 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор**

В. В. Виговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Активізація глобалізаційних процесів привела до інноваційної трансформації переважної більшості галузей національної економіки. Не стала винятком і економічна складова сільських територій, інноваційний розвиток якої спонукає наукову спільноту формувати нові економічні механізми й моделі функціонування в умовах децентралізації влади. За останні роки завдяки інноваціям економіка сільських територій суттєво змінила свою структуру й нині відіграє ключову роль не лише в забезпеченні продовольчої та екологічної безпеки, але і стала основним джерелом наповнення валютних резервів і базисом зміцнення національної економіки України загалом.

В умовах кардинальних перетворень інноваційний розвиток економіки сільських територій України характеризується викликами, що пов'язані з непослідовністю державної політики у сфері проведення наукової, технічної та інноваційної діяльності. Однією з причин рекордних врожаїв та прискореного економічного розвитку рослинництва є використання сільськогосподарськими товаровиробниками іноземних інноваційних агротехнологічних розробок, які дозволили мінімізувати ризики в цій галузі та суттєво збільшили показники рентабельності. Але при цьому відбулася втрата взаємозв'язків вітчизняних товаровиробників і науково-дослідних інститутів. Скорочення робочих місць спричинило безробіття місцевого населення, що проживає на сільських територіях, які орендуються вертикально інтегрованими структурами в надвеликих розмірах. Натомість тваринництво та овочівництво, які потребують суттєвих капіталовкладень і залучення людського капіталу, перебувають у зоні ризику. З кожним роком розвиток цих галузей має тенденцію до погіршення, яке негативно впливає на соціально-екологічну ситуацію, що в комплексі не вирішує проблем депресивності та деградації сільських територій України. Відповіддю на ці та інші виклики, які постають перед Україною, покликані стати удосконалені теоретичні та методичні основи активізації інноваційних процесів в економіці сільських територій.

Серед науковців, що досліджували соціоекономічні процеси, які сприяють інноваційному розвитку економіки сільських територій, варто відзначити дослідження таких учених, як М. Барна, В. Борщевський, О. Булавко, Н. Вдовенко, О. Гончаренко, О. Жилінська, В. Залізко, М. Ільчук, С. Кваша, М. Кропивко, А. Лісовий, І. Лукінов, Ю. Лупенко, М. Малік, М. Орлатий, О. Павлов, І. Прокопа, П. Саблук, М. Талавирия, С. Тивончук, О. Шпичак, О. Шпикуляк, О. Шубравська, О. Мірошніченко, О. Ястремська, Л. Хомічак та інші.

Разом з тим науковий пошук щодо виявлення можливостей інноваційного розвитку економіки сільських територій не можна вважати завершеним, оскільки недостатньо вивченими залишаються особливості такого розвитку в умовах децентралізації, потребують вдосконалення підходи до оцінки інноваційного розвитку економіки сільських територій, подальшого обґрунтування вимагають теоретико-методичні засади трансферу інновацій в економіку сільських територій тощо.

Недостатній рівень розробленості, наукова та практична значущість зазначених проблем, необхідність їх вирішення обумовили вибір теми дисертації, її мету й завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою комплексної держбюджетної науково-дослідної теми економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка за темою: «Організаційно-економічне забезпечення трансферу технологій та формування підприємницького клімату у дослідницьких університетах» (номер державної реєстрації № 18БП013-01), у межах якої автором обґрунтовано наукові засади інноваційного розвитку економіки локальних територій в умовах трансформаційних процесів, які здійснюються під впливом бюджетної й фінансової децентралізації влади; науково-дослідної роботи Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» за темою: «Теоретично-методологічне забезпечення соціально-економічного розвитку сільських громад і територій» (номер державної реєстрації 0116U003065), де автором представлено позитивні та негативні наслідки агроінновацій для розвитку сільських громад, а також сформовано теоретичні та практичні пропозиції щодо перспективних напрямів інноваційного розвитку економіки сільських територій.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних, методичних положень та розроблення практичних рекомендацій, спрямованих на стимулювання інноваційного розвитку економіки сільських територій України.

Досягнення поставленої мети дисертаційної роботи зумовило визначення та вирішення таких завдань:

– виявити соціоекономічну роль інноваційного розвитку економіки сільських територій та поглибити відповідний понятійно-категоріальний апарат;

– розкрити еволюційні зміни наукових поглядів на особливості інноваційного розвитку економіки сільських територій;

– розвинути теоретико-методичні засади трансферу інновацій в економіку сільських територій в умовах господарської децентралізації;

– здійснити оцінювання тенденцій інноваційного розвитку сільського господарства України;

– охарактеризувати вплив органічного виробництва та сільського туризму на інноваційний розвиток економіки сільських територій України;

– доповнити аналітичний інструментарій оцінки інноваційного розвитку економіки сільських територій;

– обґрунтувати концептуальну модель інноваційного розвитку економіки сільських територій України;

– розробити комплекс пропозицій щодо активізації інноваційного розвитку економіки сільських територій в Україні.

Об'єктом дослідження є процеси інноваційного розвитку економіки сільських територій.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти інноваційного розвитку економіки сільських територій в Україні.

Методи дослідження. Вирішення поставлених у дисертації завдань відбулося за допомогою використання сукупності загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, зокрема: індукції, дедукції, діалектичного, історичного, проблемно-цільового, синтезу, системно-синергетичного – для розкриття змістовно-функціональних характеристик інноваційного розвитку економіки сільських територій та формування стратегічної моделі його забезпечення; індексного, статистичного, факторного та SWOT-аналізу – для опрацювання статистичної інформації щодо інноваційного розвитку сільських територій; індуктивного та дедуктивного – для узагальнення та інтегрального оцінювання рівня інноваційного розвитку економіки сільських територій; наукової абстракції – при розробці пропозицій щодо активізації інноваційного розвитку сільських територій в умовах вітчизняної економіки.

Інформаційну базу дослідження становили закони України та інші нормативно-правові акти, офіційні статистичні та звітні матеріали Державної служби статистики України, аналітичні дані Міністерства розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства, монографічні дослідження та наукові праці провідних закордонних і вітчизняних учених, електронні ресурси світової мережі Інтернет і власні напрацювання автора.

Наукова новизна одержаних результатів. У результаті дослідження самостійно отримані результати, що характеризуються такими елементами наукової новизни:

удосконалено:

– науковий підхід до побудови концептуальної моделі інноваційного розвитку економіки сільських територій України в умовах децентралізації владних повноважень, яка на відміну від існуючих, представлена в системно-синергетичному вимірі та описує послідовність переходу від ресурсної моделі розвитку економіки сільських територій до аксіоматичного розуміння доданої вартості як основи економічного розвитку об'єднаних територіальних громад у контексті розуміння їх як системно-конгломератних об'єктів впровадження інновацій. Запропонована модель дає змогу визначити напрями забезпечення результативності модернізаційних трансформацій в економіці сільських територій;

– науково-методичний підхід до оцінювання рівня інноваційного розвитку економіки сільських територій, у частині використання модернізованої системи індикаторів, інтегральних індексів та встановлення їхніх порогових значень. Перевагою запропонованого підходу є можливість врахування наслідків децентралізації повноважень влади, а також отримання комплексного характеризуючого показника інноваційного розвитку економіки сільських територій, який уможливує виявлення лідерів та аутсайдерів такого розвитку для адресної державної підтримки інноваційного розвитку сільських територій;

– модель державного моніторингу та прогнозування рівня інноваційного розвитку економіки сільських територій України, яка, на відміну від усталених, передбачає використання уточненого переліку показників, економіко-

математичного апарату та застосування сценарного підходу для моделювання стану такого розвитку з огляду на ідентифіковані проблеми, наявні можливості інфраструктурної підтримки та визначені стратегічні пріоритети відповідної державної політики. Це стало основою для розробки варіативності рекомендацій щодо створення необхідних умов для активізації технологічного оновлення економіки сільських територій України;

набули подальшого розвитку:

– термінологічний апарат в частині уточнення змісту понять: 1) «економіка сільських територій», яке, на відміну від наявних визначень, пропонується розглядати через інтегральну суму економіки сільського господарства та несільськогосподарського виробництва, що зосереджене в межах зазначених територій; 2) «інноваційний розвиток економіки сільських територій», в якому акцент зроблений на об'єднанні інноваційного розвитку аграрного та неаграрного сектору локальних територій. Це сприяло формуванню вихідних наукових положень дослідження та посилило рівень його аргументації;

– комплексне наукове бачення трансферу інновацій у економічну діяльність підприємств і господарств населення в межах сільських територій, особливістю якого є врахування їхніх інноваційних можливостей та умов для ефективного використання ресурсів, що забезпечують інноваційну активність суб'єктів економіки сільських територій. Це створює підґрунтя для розробки ефективних та адаптивних механізмів щодо активізації технологічного оновлення економіки сільських територій України;

– пропозиції перспективних напрямів інноваційного розвитку економіки сільських територій України в умовах євроінтеграції і децентралізації владних повноважень у частині обґрунтування доцільності використанням партисипативної системи управління, що сприятиме збалансуванню соціально-екологічних інтересів територіальних громад, а також підвищенню рівня життя сільського населення та зміцненню національної економіки країни.

Практичне значення одержаних результатів. Запропоновані науково-методичні пропозиції і практичні результати дисертації пройшли належну апробацію й можуть бути використані в роботі органів державної влади, місцевого самоврядування та в діяльності науково-освітніх установ.

Основні положення, результати та висновки дисертації розглядалися Апаратом Верховної Ради України та набули практичного застосування визначені автором інноваційні вектори розвитку альтернативної енергетики в контексті впровадження критеріїв сталості рідкого палива з біомаси й біогазу (довідка № 04-26/24-509 від 26.10.2017 р.). Наведені в дисертації пропозиції щодо стимулювання впровадження інновацій у органічний сектор економіки сільських територій знайшли практичне застосування в діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства України при розробці рекомендацій щодо регулювання виробництва органічної продукції (довідка № 37-11-2-15/19 від 05.01.2015 р.). Результати дослідження щодо визначення рівня інноваційного розвитку сільських територій використані в роботі Закарпатської обласної державної адміністрації (довідка № 870/8 від 11.04.2018 року).

Результати дисертаційного дослідження використано в навчальному процесі Київського національного університету імені Тараса Шевченка під час викладання таких дисциплін: «Управління стратегічними змінами підприємства» та «Стратегія підприємства» (довідка № 19/013 від 20.02.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеним науковим дослідженням і містить наукові розробки щодо державного регулювання реалізації інвестиційного потенціалу. Наукові положення, висновки та рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднено на міжнародних конференціях, науково-практичних семінарах, симпозіумах, форумах і круглих столах, а саме: «Європейське сільське господарство та перехід до біоенергетики» (м. Пулави, Республіка Польща, 2018 р.), «Експорт агропродовольчої продукції України: наявний потенціал та шляхи реалізації» (м. Київ, вересень 2018 р.), «Економіка, фінанси, управління та право: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку» (м. Полтава, липень 2018 р.), «Біоекономіка в сільському господарстві» (м. Пулави, Республіка Польща, червень 2016 р.), «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки» (м. Одеса, вересень 2016 року), «Сільський розвиток на базі громад: виклики та можливості в умовах реформи самоврядування» (м. Київ, березень 2016 р.), «Економічні перспективи підприємництва в Україні» (м. Київ, жовтень 2017 р., жовтень 2018 р.), «Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення» (м. Київ, жовтень 2016 р.), «Теоретична та практична концептуалізація розвитку фінансово-кредитних механізмів в умовах нової соціально-економічної реальності» (м. Ірпінь, березень 2015 р.), «Актуальні проблеми економіки та фінансів» (Буковель–Україна, березень 2016 р.), «Математичні методи в управлінні економічною безпекою національної економіки» (м. Глухів, 2016 р.), «Сучасні проблеми інформатики в управлінні, економіці, освіті» (м. Київ – оз. Світязь, червень-липень 2015 р.), «Теоретичні та практичні засади протидії злочинності у сучасних умовах» (м. Львів, жовтень 2015 р.).

Публікації. Основні положення, висновки й результати дослідження опубліковано в 24 наукових працях загальним обсягом 13,9 друк. арк., з яких особисто автору належить 5,5 друк. арк. Зокрема, опубліковано 1 розділ у колективній монографії обсягом 0,9 друк. арк., 3 статті у вітчизняних наукових фахових виданнях (1,7 друк. арк., з них 1,3 друк. арк. належать особисто автору), 10 статей у виданнях іноземних держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз (9,0 друк. арк., з них 4,0 друк. арк. належать особисто автору), а також 10 у інших виданнях (2,3 друк. арк., з них 1,0 друк. арк. належить особисто автору).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 259 сторінок. Основний зміст дисертації викладено на 195 сторінках. Робота містить 40 таблиць (з них 5 займають 7 повних сторінок), 43 рисунки, 5 додатків, розміщених на 38 сторінках. Список використаних джерел налічує 242 найменування і розміщений на 26 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, розкрито її зв'язок із науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету й завдання дослідження, його об'єкт та предмет, наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі – **«Теоретико-методичні основи інноваційного розвитку економіки сільських територій в об'єднаних територіальних громадах України»** – поглиблено розуміння сутності інноваційного розвитку економіки сільських територій; систематизовано еволюцію системно-синергетичної підходу щодо інноваційного розвитку сільських територій; розвинуто теоретичні та методичні засади трансферу інновацій в економіку сільських територій в умовах господарської децентралізації.

Системне вивчення та узагальнення понятійно-категоріального апарату, який стосується обраної теми дослідження, стали теоретичним підґрунтям для обґрунтування авторської позиції щодо змістовного навантаження поняття «інноваційний розвиток економіки сільських територій», яке запропоновано розглядати з позиції теорії множин через об'єднання інноваційного розвитку економіки сільського господарства й несільськогосподарського виробництва, зосередженого на зазначених територіях.

Встановлено характерні ознаки інноваційного розвитку економіки сільських територій, зокрема: 1) здійснення економічно-господарської діяльності на основі розроблення та впровадження інноваційних продуктів та технологій; 2) використання інноваційних технологій ведення бізнесу; 3) конкурентоспроможність економічних структур сільських територій; 4) наявність інфраструктури забезпечення інноваційної діяльності; 5) розробка стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку економіки сільських територій як сукупності відповідних заходів тощо. Запропонований підхід відкриває нові можливості для надання конструктивних характеристик рівнів впровадження інновацій у різних системах економічної діяльності в межах сільських територій залежно від вибору сільськогосподарського або несільськогосподарського профілю, а також дозволяє враховувати економічні, соціальні та екологічні потреби об'єднаних територіальних громад (ОТГ) для підвищення ефективності сучасної державної інноваційної політики.

Встановлено, що в умовах економічної та господарської децентралізації під час формування наукового підґрунтя трансферу інновацій в економіку сільських територій доцільно використовувати системно-синергетичний підхід, що викликано потребою розширення спектра перспективних напрямів інноваційного розвитку економіки сільського господарства інноваціями в несільськогосподарському виробництві, зосередженому в межах сільських територій, що уможливорює отримання позитивного синергетичного ефекту для економічного розвитку об'єднаних територіальних громад України.

Доведено, що впровадження інновацій у різних системах економічної діяльності в межах сільських територій, крім позитивних економічних наслідків, приховує багато викликів та загроз для соціальної сфери, зокрема,

пов'язаних із працевлаштуванням сільського населення, більшість з якого зайняті в сільськогосподарському виробництві (зокрема, розвиток адитивного виробництва та автоматизація сільського господарства сприятиме зникненню ряду традиційних для села професій, серед яких: тракторист, комбайнер, машиніст, доярка тощо). Однак результати проведених досліджень вказують, що зафіксовані негативні соціальні наслідки пов'язані не тільки зі скороченням кількості робочих місць, але й із недостатнім рівнем кваліфікації сільських жителів.

На основі проаналізованої еволюції становлення парадигми розвитку локальних територій встановлено необхідність екстраполяції методичних засад природно-економічної підходу на системно-синергетичну парадигму інноваційного розвитку економіки сільських територій, що уможлиблює створення дієвих механізмів взаємодії суб'єктів державної інноваційної політики та органів держуправління й місцевого самоврядування. Це дозволило розвинути синергетичну концепцію стратегічного управління економічним розвитком добровільно об'єднаних територіальних громад шляхом прогнозованого вибору варіантів точок біфуркації та траєкторій еволюційної трансформації інноваційного середовища та економіки сільських територій, що знайшло відображення в науковій концептуалізації інноваційного розвитку економіки сільських територій (рис. 1).

Рис. 1. Графічне представлення наукової концептуалізації інноваційного розвитку економіки сільських територій

Джерело: розроблено автором.

Узагальнення видів інноваційної діяльності на сільських територіях дозволило серед традиційних сільськогосподарських напрямів виділити доцільність формування вітчизняного ринку органічної продукції з метою стимулювання інноваційного розвитку економіки сільських територій, за якого дрібні товаровиробники (домогосподарства населення, сімейні фермерські господарства тощо) апріорі матимуть суттєві переваги над агрохолдингами, корпораціями та іншими великими агрофірмами в частині мобільності та швидкості переходу від конвенційного до органічно виробництва, яке здатне генерувати значну кількість робочих місць.

Запропонована наукова концептуалізація передбачає активізацію інноваційного середовища для трансферу інновацій в економіку сільських територій, що потребує формування сучасної мережі потужних науково-практичних інноваційних центрів сільськогосподарського спрямування, які матимуть партнерів із вітчизняного або міжнародного агробізнесу та системи НААН або НАН України, наприклад, шляхом розширення консорціуму EEN. Практична реалізація обраного системно-синергетичного підходу щодо інноваційного розвитку спрямована на органічну трансформацію екосистеми сільських територій у простір цивілізованого співробітництва бізнесу, громади та органів державної влади, у результаті якого враховуватимуться інтереси всіх сторін та принципи субсидіарності.

Доведено, що трансфер інновацій в економіку сільських територій є критерієм ефективності й самокупності територіальних громад. При цьому з'ясовано, що господарські структури сільських територій вирізняються ускладненим сприйняттям інновацій у порівнянні з іншими секторами національного господарства.

Наголошено на необхідності вимірювання рівня інноваційного розвитку економіки сільських територій з метою формування необхідних інформаційних підвалин для прийняття ефективних управлінських рішень щодо раціоналізації інноваційних процесів на таких територіях.

У другому розділі – **«Прикладні аспекти оцінювання рівня інноваційного розвитку економіки сільських територій України»** – було надано загальну характеристику інноваційного розвитку сільського господарства; здійснено оцінювання впливу органічного виробництва та сільського туризму на інноваційний розвиток економіки сільських територій; запропоновано методичний підхід до інтегрального оцінювання такого розвитку.

Виявлено основні інноваційні тенденції розвитку сільського господарства України, які проявляються шляхом використання закордонних технологій, придбання насінневого матеріалу та спеціалізованої техніки. Зокрема, у вітчизняному рослинництві в останні роки впроваджено американські технології, серед яких GPS-моніторинг сільськогосподарської техніки, «Strip-till», «Bio-strip-till», «Mini-till» та «No-till», системи точного землеробства Yara, потужна багатофункціональна агротехніка John Deere та високотехнологічні сівалки, які не лише підвищують урожайність, але й уможливають

виращування пшениці, жита та льону як просапних культур без використання хімічної боротьби з бур'янами, що має позитивний екологічний ефект і уможлиблює масштабування органічного виробництва. При цьому зафіксовано незадовільний стан у сфері розробки та імплементації вітчизняних корисних моделей та інноваційних агротехнологій (рис. 2), що пояснюється систематично низьким рівнем фінансування наукових досліджень, відповідно якого сільськогосподарський напрям отримав у 2015-2017 рр. менше ніж 9 % від загальної суми фінансування.

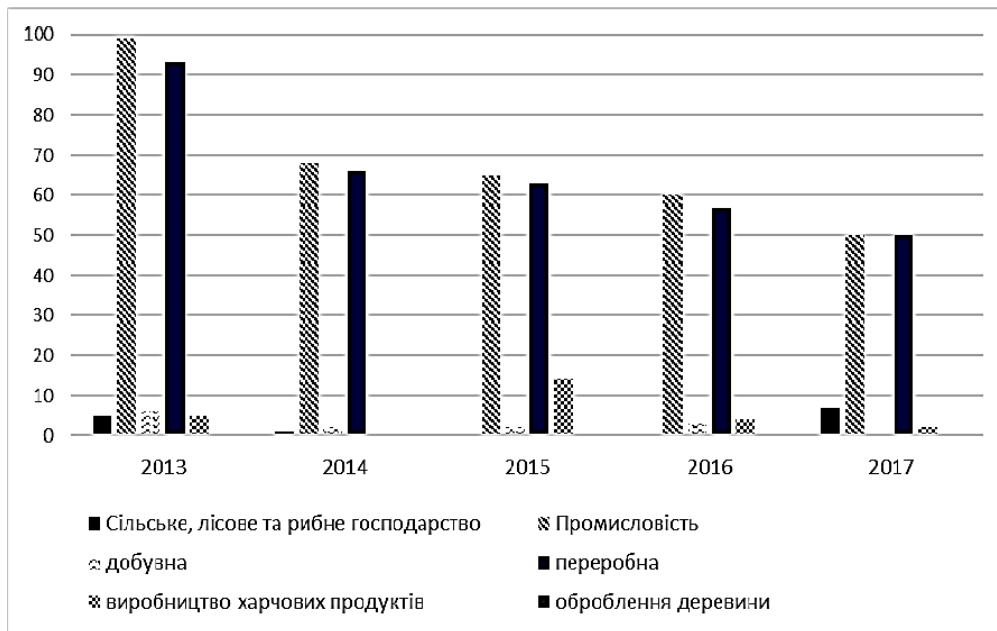

Рис. 2. Динаміка розподілу заявок на винаходи та корисні моделі у сільському господарстві України (од.)

Джерело: сформовано автором за даними Державної служби інтелектуальної власності України.

Аргументовано доцільність модернізації державної інноваційної політики України шляхом використання методики інтегрального оцінювання рівня інноваційного розвитку економіки сільських територій, для виокремлення найбільш важливих кількісних та якісних класифікаційних ознак, які пояснюють «парадокс інноваційного розвитку сільського господарства України», який полягає в тому, що збільшення частки ВВП, рентабельності та доходів від сільського господарства відбувається в умовах кризової економіки, застарілої матеріальної бази, недостатнього забезпечення спеціалістами високої кваліфікації, зменшення кількості внесення органічних та мінеральних добрив, виснаження та зниження родючості ґрунтів тощо.

Розрахунок інтегрального індексу інноваційного розвитку економіки сільських територій України запропоновано здійснювати на основі адаптованого алгоритму Харазішвілі-Залізка, що передбачає вимірювання дев'яти субіндексів: інноваційного розвитку органічного виробництва та надання послуг, I_1 ; туристичної привабливості, I_2 ; активності агроформувань у контексті впровадження інновацій I_3 ; кількості фахівців, які виконують наукові та науково-технічні роботи, I_4 ; виконання наукових та науково-технічних робіт

зі створення сортів рослин та порід тварин, I_5 ; освоєння капітальних інвестицій у довготривалі біологічні активи рослинництва та тваринництва, I_6 ; використання капітальних інвестицій у земельні ресурси, I_7 ; капітальних інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство, I_8 ; використання в агровиробництві потужної агротехніки, I_9 .

Згідно з результатами нормування всі статистичні показники, які мали різну природу походження, розміщено у проміжку $\langle 0,1 \rangle$, де 1 – «дуже добре», 0 – «дуже погано», що уможлиблює розрахунок скалярних значень згаданих субіндексів, які характеризують рівень інноваційного розвитку економіки сільських територій у регіональному розрізі. Характеристичну матрицю нормованих даних, які визначають динаміку інноваційного розвитку економіки сільських територій України представлено у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристична матриця нормованих даних, які визначають динаміку інноваційного розвитку економіки сільських територій України

Субіндекс	Рік							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
I_1	0,4097	0,4525	0,5016	0,5572	0,6192	0,6192	0,4056	0,4479
I_2	0,1123	0,1198	0,1294	0,1410	0,1547	0,1547	0,1112	0,1187
I_3	0,1726	0,1935	0,2207	0,2544	0,2944	0,2944	0,1709	0,1915
I_4	0,0654	0,0804	0,0992	0,1217	0,1480	0,1480	0,0647	0,0796
I_5	0,0905	0,0823	0,0735	0,0640	0,0539	0,0539	0,0895	0,0815
I_6	0,0567	0,0501	0,0435	0,0368	0,0301	0,0301	0,0561	0,0496
I_7	0,4555	0,4965	0,5375	0,5785	0,6195	0,6195	0,4509	0,4915
I_8	0,2896	0,2621	0,2271	0,1847	0,1348	0,1348	0,2867	0,2595
I_9	0,3006	0,3082	0,3131	0,3155	0,3152	0,3152	0,2976	0,3051

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України.

За мультиплікативною формулою (1) визначено матриці ваг α_j відповідних індикаторів z_j та інтегральні індекси інноваційного розвитку економіки сільських територій I^k для кожної з 24 областей України (без тимчасово окупованої АР Крим).

$$I^k = \prod_{j=1}^9 z_j^{\alpha_j}, \sum_j \alpha_j = 1, \alpha_j > 0, k = 1, 2, \dots, 24. \quad (1)$$

Проведені розрахунки уможливили ранжування областей України на лідерів: Харківська, Київська, Дніпропетровська та Вінницька та аутсайдерів – Закарпатська, Тернопільська, Рівненська, Донецька та Луганська, що додатково підтвердило доцільність диференційованої державної підтримки інноваційної діяльності.

Доведено, що використання комбінації квати- та варимаксної нормалізації у комплексі з мультиплікативною формою розрахунку загального рівня інноваційного розвитку економіки сільських територій України через відповідний інтегральний індекс I дозволило максимально врахувати нелінійність інноваційно-економічних процесів.

$$I = \prod_{k=1}^{24} (I^k)^{\beta_k}, \sum \beta_k = 1, \beta_k > 0.$$

За результатами проведених розрахунків встановлено тенденції та побудовано візуалізацію динаміки інтегрального індексу інноваційного розвитку сільських територій (рис. 3), скалярне значення якого загалом по Україні є досить низьким (0,1634-0,1670).

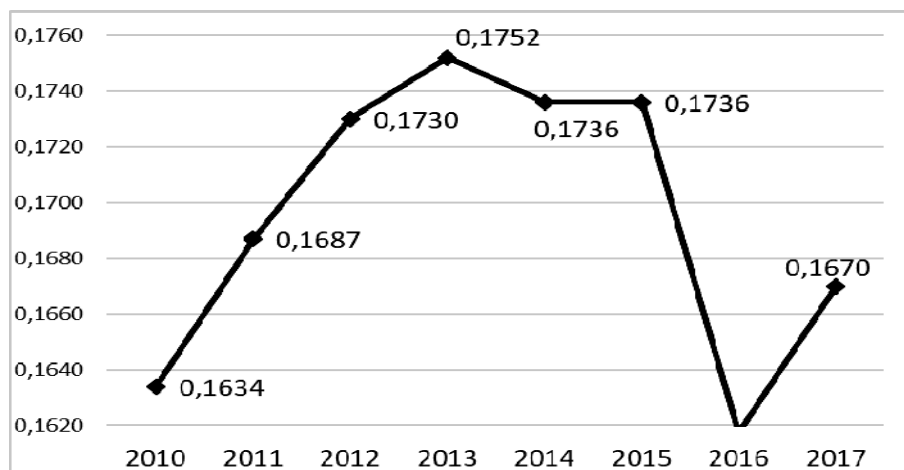

Рис. 3. Динаміка інтегрального індексу інноваційного розвитку сільських територій України

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України.

Автором встановлено, що незважаючи на тривалу російську агресію (припинення поставок природного газу в березні 2018 р.) у Волинській, Львівській, Рівненській, Сумській, Чернігівській та інших областях досі розроблено менше 6% від усіх родовищ торфу. Не використовуються можливості виробництва ільменіту та рутилу у Дніпропетровській, Житомирській та Кіровоградській областях, леонардиту – у Донецькій області та інших корисних речовин, які можуть сформувати надійний базис інноваційного ринку органічних добрив.

Загалом на основі системного аналізу кількості виконаних наукових і науково-технічних робіт зі створення сортів рослин і порід тварин в Україні було виявлено суттєву регіональну диспропорцію, оскільки краща десятка областей у зазначеній характеристиці мають такий рейтинг: Кіровоградська, Дніпропетровська, Київська (і м. Київ), Харківська, Херсонська, Львівська, Черкаська, Вінницька, Одеська, але загалом усі зазначені області (без Кіровоградської) провели (разом 515 досліджень). Аутсайдерами є Донецька, Закарпатська, Миколаївська, Волинська, Хмельницька, Тернопільська, Рівненська та Луганська області, які разом виконали всього 15 досліджень, що свідчить про низьку наукову активність цих регіонів. Зауважимо, Кіровоградська область за досліджуваний період (2010-2017 рр.) є абсолютним лідером, збільшивши відповідні показники майже у 400 разів, досягнувши 1777 одиниць успішно виконаних наукових і науково-технічних робіт зі створення сортів рослин і порід тварин.

Доведено, що в Україні спостерігається хвилеподібна динаміка інноваційного розвитку економіки сільських територій і найбільший рівень інноваційного розвитку мають великі агровиробники, які обрали високорентабельні галузі сільського господарства й активно використовують інновації, чітко дотримуючись новітніх технологій, а решта виробників здебільшого працюють на застарілому обладнанні. При цьому вертикально інтегровані сільгоспвиробники надають перевагу вирощуванню енергетично виснажливих культур (кукурудза, соняшник, соя та ріпак) на гіпервеликих площах сільськогосподарських угідь, що негативно вплинуло на збереження кількості робочих місць для сільського населення. Встановлений дисбаланс у доходах та масове безробіття сільського населення вказує на обернений зв'язок із автоматизацією сільськогосподарського виробництва й підтверджує доцільність активізації сільського населення до підприємницької діяльності, пов'язаної з впровадженням інновацій в органічному та туристичному секторах економіки сільських територій. Дослідження доводить, що незважаючи на певне збільшення обсягів інвестицій у агроінновації та виробництво харчових продуктів наявна гостра проблема, пов'язана з неможливістю придбання малими товаровиробниками інноваційних агророзробок і технологій, які мінімізували б шкідливий вплив на довкілля та підвищили економічну ефективність виробництва.

У третьому розділі – **«Стратегічні пріоритети інноваційного розвитку сільських територій у новоутворених територіальних громадах України»** – обґрунтовано стратегічні імперативи інноваційного розвитку економіки сільських територій України; виявлено соціально-екологічні наслідки господарської децентралізації в контексті інноваційного розвитку економіки сільських територій; обґрунтовано необхідність та здійснено прогнозування інноваційної активності в економіці сільських територій.

Обґрунтовано, що обраний системно-синергетичний підхід щодо інноваційного розвитку економіки сільських територій потребує розгляду сільської територіальної громади як нового системно-конгломератного об'єкта впровадження інноваційних технологій, які мають розроблятися і впроваджуватися на основі концептуально нової моделі, що враховує комбінацію регуляторно-комунікаційного, функціонально-інституціонального та біхевіористичного підходів для розбудови ринкової економіки в умовах децентралізації влади.

У цьому контексті запропоновано концептуальну схему стратегічної моделі інноваційного розвитку економіки сільських територій, яка окреслює перехід від ресурсної моделі розвитку економіки сільських територій до аксіоматичного розуміння членами громади важливості отримання доданої вартості як основи економічного розвитку їх об'єднаної територіальної громади (рис. 4). Цей перехід стане можливим за умови формування нової структури інноваційного розвитку економіки сільських територій, в якій приватні підприємці через керівника об'єднаної територіальної громади впливатимуть на фінансування спеціалізованих державних навчальних та наукових установ, що мають інноваційні підрозділи.

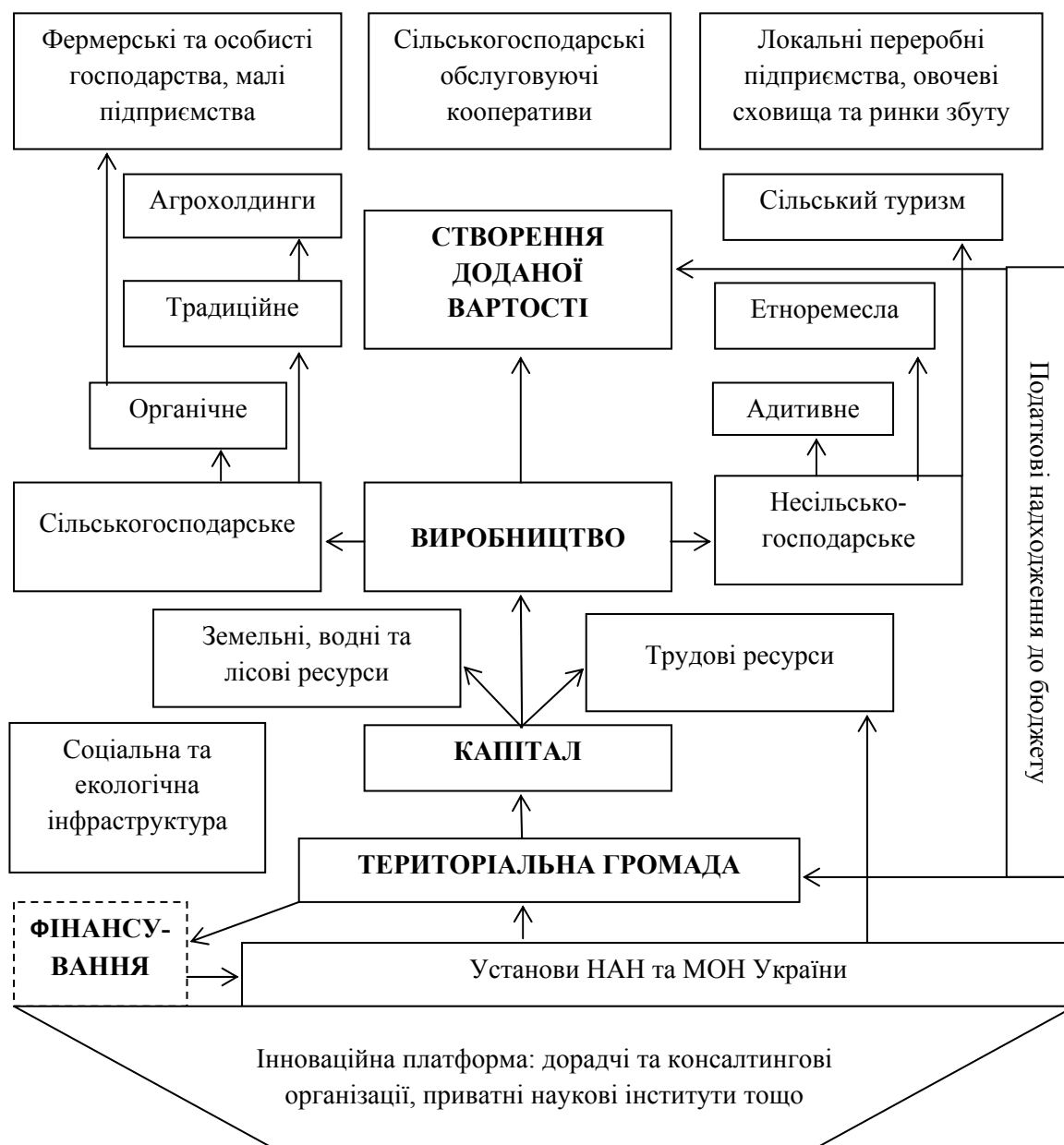

Рис. 4. Концептуальна модель інноваційного розвитку економіки сільських територій

Джерело: сформовано автором.

Для активізації інноваційного розвитку економіки сільських територій пропонується вибрати, крім використання ІТ-технологій, такі стратегічні вектори розвитку: органічне та біодинамічне виробництва; адитивне виробництво; сільський зелений туризм; етнічні ремесла.

У дисертаційній роботі доведено необхідність прогнозування інноваційного розвитку економіки сільських територій засобами економіко-математичного адаптивного сценарного моделювання, що дасть змогу визначити найбільш очікуваний сценарій інноваційної активності. З цією метою запропоновано використання квадратичних коопуклих сплайнів L_i , для яких встановлено таке математичне співвідношення:

$$|f - L_i| \leq c\omega_3(f; \rho_n); i \in N, \rho_n(x) = n^{-2} + n^{-1}(1 - x^2)^{1/2}, n \in N, x \in [a, b], a > b,$$

$$\omega_k(t, f) = \begin{cases} \sup_{h \in [0, t]} \sup_{x \in [a, b - kh]} \left| \Delta_k^h(f, x) \right|, \text{ якщо } t \in \left[0, \frac{b-a}{k} \right] \\ \omega_k\left(\frac{b-a}{k}; f\right), \text{ якщо } t \in \left(\frac{b-a}{k}, +\infty\right), \end{cases} \quad (2)$$

Результати такого прогнозування представлені та використані при обґрунтуванні управлінських рішень щодо вибору заходів, проектів інноваційного розвитку економіки сільських територій України в умовах децентралізації владних повноважень.

Здійснене прогнозування рівня інноваційного розвитку сільських територій України представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Прогнозні значення динамічного ряду інтегрального індексу інноваційного розвитку сільських територій України та його складових

Рік	I_1	I_2	I_3	I_4	I_5	I_6	I_7	I_8	I_9	I
2018	0,5016	0,1294	0,2207	0,0992	0,0735	0,0435	0,5375	0,2271	0,3131	0,1774
2019	0,5572	0,141	0,2544	0,1217	0,064	0,0368	0,5785	0,1847	0,3155	0,1795
2020	0,6192	0,1547	0,2944	0,148	0,0539	0,0301	0,6195	0,1348	0,3152	0,1779

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики

Встановлено, що завдяки використанню агроінновацій сільське господарство й надалі матиме поступове зростання (швидке або повільне) та відіграватиме одну з провідних ролей у поповненні валютних резервів. При цьому зовнішньоторговельний обіг сільськогосподарської продукції і суміжних галузей за 2016 рік досяг у вартісному розмірі 19,6 млрд дол. США, що становить майже половину всіх валютних надходжень до національної економіки України. Дослідження підтвердило доцільність використання партисипативної системи управління під час формування стратегічних цілей на основі методу SMART 2.0, який інтегрує 5 векторів інноваційного розвитку сільських територій України: 1) Specific – 90 % економіки сільських територій мають розвиватися на основі інноваційних технологій; 2) Measurable – основним елементом системи оцінки інноваційного розвитку економіки сільських територій є відповідний інтегральний індекс, що змінюється в інтервалі (0;1); 3) Achievable – з огляду на досить низькі темпи використання сучасних технологій варто не очікувати суттєвого збільшення інтегрального індексу інноваційного розвитку економіки сільських територій лише в короткостроковій перспективі; 4) Relevant – формування ОТГ як незалежних, високоефективних та самоокупних суб'єктів господарювання апріорі передбачає їх вибір інноваційного шляху розвитку та окреслених вище напрямів диверсифікації економіки сільських територій; 5) Time-bound – у завершальній фазі проведення децентралізації влади, яка триватиме до 2019 року передбачається добровільне формування територіальних громад шляхом використання економіко-математичних методів мікросимуляційного моделювання їх інноваційного розвитку.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено наукове узагальнення за запропоновано нове вирішення наукового завдання щодо обґрунтування теоретико-методичних засад та організаційних рекомендацій, що є необхідними для стимулювання інноваційного розвитку економіки сільських територій України в умовах децентралізації влади. Це дозволило сформулювати такі висновки теоретичного та практичного характеру.

1. Установлено, що інноваційний розвиток економіки сільських територій доцільно визначати шляхом інтеграції інноваційного розвитку економіки сільського господарства й несільськогосподарського виробництва, зосередженого на зазначених територіях. Такий підхід щодо визначення соціоекономічної сутності інноваційного розвитку економіки сільських територій дозволив чітко класифікувати основні види інноваційної діяльності на сільських територіях, зокрема, серед нетрадиційних сільськогосподарських напрямів виділено як перспективний вектор запровадження інновацій до вітчизняного ринку органічної продукції з метою стимулювання економічної діяльності сільських домогосподарств населення, які в цьому секторі матимуть суттєві переваги над бізнес-структурами (агрохолдингами, корпораціями та іншими агрофірмами).

2. Окреслені еволюційні віхи становлення наукових поглядів щодо інноваційного розвитку економіки сільських територій дозволяють стверджувати про необхідність екстраполяції методологічних і методичних засад природно-економічного підходу на системно-синергетичну парадигму інноваційного розвитку економіки сільських територій для модернізації механізмів взаємодії суб'єктів державної інноваційної політики та органів держуправління і місцевого самоврядування. Це дозволяє розвивати синергетичну концепцію стратегічного управління шляхом економічного розвитку добровільно об'єднаних територіальних громад через формування нової системи прогнозування вибору варіантів точок біфуркації та траєкторій еволюційної трансформації сільських територій.

3. Аргументовані теоретичні та практичні розрахунки вказують, що трансфер інновацій в економіку сільських територій є необхідною та достатньою умовою формування ефективних і самоокупних територіальних громад, для чого пропонується вдосконалити Концепцію розвитку національної інноваційної системи, в якій потрібно окремо прописати положення про інноваційний розвиток аграрного сектору та сільських територій, а також окреслити мережу потужних науково-практичних інноваційних центрів сільськогосподарського спрямування, що мають партнерів із вітчизняного або міжнародного агробізнесу із системи EEN. Виявлено потребу додаткової ідентифікації Державною службою статистики України інновацій, які запроваджуються в аграрній сфері, що сприятиме розвитку агроекономічної науки.

4. Наведено аналітичний інструментарій оцінки інноваційного розвитку економіки сільських територій України, в якому окреслено відповідний

інтегральний індекс, який уможливив визначення областей-лідерів: Харківська, Київська, Дніпропетровська і Вінницька, а також аутсайдерів – Закарпатська, Тернопільська, Рівненська, Донецька та Луганська тощо. За рівнем регіональних характеристик різних напрямів інноваційної діяльності економіки сільських територій виявлено два основних типи сільгоспвиробників: 1) великі агровиробники, що обрали високорентабельні галузі сільського господарства та активно використовують інновації, дотримуючись новітніх технологій; 2) решта виробників, які працюють без застосування інновацій. Запропоноване методичне забезпечення уможливорює диференційовану державну підтримку інноваційної інфраструктури, а також цільове призначення дотацій на умовах субсидіарності з урахуванням стратегічних пріоритетів щодо активізації технологічного оновлення економіки сільських територій України;

5. На основі проведених розрахунків інтегрального індексу інноваційного розвитку економіки сільських територій, скалярне значення якого загалом по Україні є досить низьким (0,12), визначено рівень запровадження інновацій у різних системах економічної діяльності в межах сільських територій, залежно від вибору сільськогосподарського та несільськогосподарського профілю. При цьому встановлено, що наявність природного потенціалу не суттєво впливає на розвиток економіки локальних територій, оскільки, незважаючи на тривалу російську агресію (припинення поставок природного газу в березні 2018 р.) у Волинській, Львівській, Рівненській, Сумській, Чернігівській та інших областях, де наявні значні поклади торфу, досі розроблено менше 6 % від усіх родовищ торфу. Так само не використовуються можливості виробництва ільменіту та рутилу (Дніпропетровська, Житомирська та Кіровоградська області), леонардиту (Донецька область) та інших корисних речовин, які мають великий попит на вітчизняному та світовому ринках.

6. Для більшості регіонів країни розрахунки підтвердили гіпотезу про те, що перспективні напрями трансферу інновацій в економіку сільських територій України в умовах децентралізації владних повноважень мають спрямовуватися на збереження кількості робочих місць у межах сільських територій. Для цього доцільно розвивати нетрадиційні напрями інноваційного розвитку економіки сільських територій. Зокрема, ключовими драйверами інноваційного розвитку економіки сільських територій України у виробництві сільськогосподарської продукції є органічний сектор, а для надання послуг – це сільський зелений туризм. У регіональному розрізі розвиток органічного сільськогосподарського виробництва є ключовим напрямом запровадження інновацій в економічній діяльності товаровиробників, оскільки, незалежно від наявного природного потенціалу, можливо підвищити рівень інноваційного розвитку. Це підтверджується досвідом Київської області, яка не маючи оптимальних природно-кліматичних характеристик, є абсолютним лідером у розвитку органічного сільського господарства.

7. Аргументовано наукове підґрунтя, необхідне для активізації пріоритетів інноваційного розвитку економіки сільських територій України в новоутворених територіальних громадах, яке має ґрунтуватись на новій ідеологемі формування системи науки та освіти в контексті диференційованого інноваційного розвитку

сільських та урбанізованих територій, що передбачає інтеграцію трьох основних способів: монополістичного (характеризується цілковитим державним контролем над наданням освітніх та наукових послуг); демократично-автономного (характеризується великим ступенем автономії кожного закладу вищої освіти) та гібридного (характеризується наявністю кількох координаційних центрів державної та недержавної форм власності). При цьому в контексті обраного в Україні вектора децентралізації влади та створення об'єднаних територіальних громад варто наслідувати досвід країн Балтії щодо реорганізації Академії наук і науково-освітніх установ.

Запропоновано сформуванню Концепцію інноваційного розвитку економіки сільських територій, використовуючи модель «блакитного океану», яка передбачає зміну стереотипних уявлень про сільський спосіб життя, що ототожнювався із веденням сільського господарства примітивними засобами праці та низьким рівнем доданої вартості. Натомість пропонується перейти від традиційної для української національної економіки схеми «товар – гроші – товар» до інноваційної – «знання – кваліфікація – інновації – товар». У контексті інноваційного розвитку економіки сільських територій пропонується вибрати, крім використання ІТ-технологій, такі стратегічні вектори розвитку: органічне та біодинамічне виробництва; адитивне виробництво; сільський зелений туризм; етнічні ремесла.

8. Розроблено модель державного моніторингу та прогнозування рівня інноваційного розвитку економіки сільських територій України, яка базується на використанні сучасних квадратичних коопуклих сплайнів, які апроксимують уточнений перелік показників та уможливають розробку рекомендацій щодо створення необхідних умов для активізації технологічного оновлення економіки сільських територій України. Зокрема, отриманий реалістичний прогноз інноваційного розвитку економіки сільських територій України до 2020 року, базований на принципах адаптивного прогнозування, дозволив визначити позитивну динаміку відповідного інтегрального індексу у межах довірчого інтервалу (0,1774-0,1779). Це підтверджує, що, на відміну від спаду промислового виробництва, сільське господарство та економіка сільських територій загалом й надалі матимуть поступове зростання та відіграватимуть провідну роль у поповненні валютних резервів та розвитку державної інноваційної політики України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Мартиненков В. І. Податок на нерухомість як джерело наповнення місцевих бюджетів. *Реформування податкової системи України: сучасні виклики та орієнтири*: [колективна монографія] / за заг. ред. д.е.н., професора П. В. Пашка, д.е.н., проф. Л. Л. Тарангул. Київ: «Новий друк», 2015. Серія «Податкова та митна справа в Україні». Т. 29. С. 192-203. (0,9 друк. арк.).

Статті в іноземних наукових виданнях:

2. Martynenkov V. Innovative activities of agricultural consultative networks as a factor in strengthening the economy of rural areas of Ukraine. *EUREKA. Social and Humanities*. 2016. Вип. 6. С. 15-22. (включено до МНБД *ESJ Index*). (0,8 друк. арк.).

3. **Martynenkov V.**, Zalizko V., Fedun I. Representative Model of Economic Development for an Agricultural Enterprise in the Context of Socioeconomic Rural Space Formation. *Montenegrin Journal of Economics*. 2017. Т. 13. Вип. 3. С. 53-62. (включено до МНБД *Web of Science*). (1,0 др. арк., з них авт. – 0,3 друк. арк., окреслено основні складові інноваційної моделі розвитку сільських територій у сучасних умовах).

Статті у наукових фахових виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз:

4. **Мартиненков В. І.**, Залізко В. Д. Сутність інноваційного розвитку економіки сільських територій. *Економіка АПК*. 2016. Вип. 4. С. 66-74. (*Index Copernicus*). (1,0 друк. арк., з них авт. – 0,5 друк. арк., розкрито зміст поняття «інноваційний розвиток економіки сільських територій»).

5. **Мартиненков В. І.**, Залізко В. Д. Теоретико-методологічні аспекти формування стратегії розвитку сільських територій України. *Академічний огляд*. 2016. Вип. 1 (44). С. 101-110. (*Index Copernicus*). (0,9 друк. арк., з них авт. – 0,4 друк. арк., визначено роль інноваційного розвитку економіки сільських територій у контексті комплексної стратегії розвитку України).

6. **Мартиненков В. І.**, Залізко В. Д. Методика оцінювання економічної безпеки сільських територій. *Економіка України*. – 2016. Вип. 1 (650). С. 19-34. (*Index Copernicus*). (1,5 друк. арк., з них авт. – 0,8 друк. арк., обґрунтовано індикатори інноваційної безпеки сільських територій).

7. Мартиненков В. І. Оцінка впливу збільшення мінімальної заробітної плати на економічну безпеку сільського господарства та сільських територій України. *Ефективна економіка*. 2017. Вип. 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>. (*Index Copernicus*). (0,5 друк. арк.).

8. Мартиненков В. І. Підходи до реформування розвитку сільських територій за аспектами та рівнями економічної безпеки сільського господарства. *Бізнес Інформ*. 2017. Вип. 2. С. 152-157. (*Index Copernicus*). (0,8 друк. арк.).

9. **Мартиненков В. І.**, Залізко В. Д., Луценко І.О. Інноваційна модель аграрного устрою українського села. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. Вип. 4 (190). С. 113–124. (*Index Copernicus*). (1,0 друк. арк., з них авт. – 0,3 друк. арк., встановлено доцільність інноваційної моделі розвитку сільських територій).

10. **Martynenkov V.I.**, Zalizko V. D., Lucenko I. O. Evaluation of sustainable rural development Ukraine: regional dimension. *Scientific Bulletin of Polissia*. 2017. Т. 1. Вип. 4 (12). Ч. 1. С. 182-188. (*Web of Science*). (0,9 друк. арк., з них авт. – 0,3 друк. арк., систематизовано основні етапи сталого розвитку сільських територій).

11. **Мартиненков В. І.**, Залізко В. Д., Гирба Н. С. Пріоритети досліджень соціоекономічних проблем сільських територій України на 2019-2020 роки: інновації, підприємництво, децентралізація. *Агросвіт*. 2018. Вип. 14. С. 16-20. (*Index Copernicus*). (0,6 друк. арк., з них авт. – 0,2 друк. арк., окреслено стратегічні вектори розвитку економіки сільських територій).

Статті у наукових фахових виданнях України:

12. **Мартиненков В.**, Олалі Н., Луценко І., Залізко В. Градієнтні методи оптимізації економічних систем: переваги, недоліки та перспективи використання. *Малий та середній бізнес*. 2015. № 3-4 (62-64). С. 178-183. (0,5 друк. арк., з них авт. – 0,1 друк. арк., обґрунтовано інструментарій оцінки рівня інноваційного розвитку).

13. Мартиненков В. І. Генезис поняття «інноваційний розвиток сільських територій». *Формування ринкової економіки в Україні*. 2016. Вип. 32. Ч. 2. С. 19-22. (0,3 друк. арк.).

14. Мартиненков В. І. Концепція інноваційного розвитку економіки України (на прикладі сільських територій). *Формування ринкової економіки в Україні*. 2018. Вип. 40. Ч. 2. С. 29-31. (0,9 друк. арк.).

Публікації за матеріалами наукових конференцій:

15. **Мартиненков В. І.**, Аврамчук А. С., Залізко В. Д. Блокчейн технології в управлінні інноваційним розвитком економіки сільських територій. *Міжнародна науково-практична конференція «Економіка, фінанси, управління та право: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку»*: збірник тез доповідей (м. Полтава, 23 липня 2018 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2018. Ч. 1. С. 16-18. (0,2 друк. арк., з них авт. – 0,1 друк. арк., обґрунтовано доцільність використання технології блокчейн в економіці сільських територій).

16. **Martynenkov V.**, Zalizko V., Bediukh O. Methodology of creating an innovative platform for cooperation between scientists, government officials and business. *Konferencja Międzynarodowa pod Patronatem Marszałka Województwa Lubelskiego “Biogospodarka w rolnictwie”* (м. Пулави, Республіка Польща, 21-22 червня 2016 р.). Пулави: ЮНГ, 2016. С. 77-80. (0,2 друк. арк., з них авт. – 0,1 друк. арк., запропоновано інноваційну платформу співпраці вчених та бізнесу).

17. **Мартиненков В. І.**, Залізко В. Д., Луценко І. О. Інноваційна складова економіки сільських територій: особливості оцінювання в умовах децентралізації влади. *Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки*: матеріали ХХІ міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса 12-15 вересня 2016 р.). Одеса: ОНПУ, 2016. Т. 1. Ч. 1. С. 50-54. (0,3 друк. арк., з них авт. – 0,1 друк. арк., окреслено структуру та методи оцінювання інноваційної компоненти економіки сільських територій).

18. **Мартиненков В. І.**, Залізко В. Д., Косован А. В. Шляхи удосконалення системи індикаторів оцінки економічної безпеки вітчизняних підприємств. *Економічні перспективи підприємництва в Україні*: збірник матеріалів Всеукраїнської інтернет-конференції (м. Ірпінь 27-28 жовтня 2016 р.). Ірпінь: УДФСУ, 2016. Т. 1. С. 23-27. (0,2 друк. арк., з них авт. – 0,1 друк. арк., систематизовано індикатори оцінки інноваційної складової економічної безпеки).

19. **Мартиненков В. І.**, Залізко В. Д., Бедюх О. Р. Оцінювання інноваційно-інновативної складової економічної безпеки України. *Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення*: праці VIII науково-практичного семінару з міжнародною участю (м. Київ, 21-22 жовтня 2016 р.). Київ: КПІ, 2016. С. 78-85. (0,4 друк. арк., з них авт. – 0,1 друк. арк., доведено переваги мультиплікативної форми оцінки інноваційної безпеки).

20. **Мартиненков В. І.**, Залізко В. Д. До питання визначення наслідків від впровадження інновацій у сільгосп підприємствах для соціально-економічного розвитку сільських територій України. *Теоретична та практична концептуалізація розвитку фінансово-кредитних механізмів в умовах нової соціально-економічної реальності*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 25 березня 2016 р.). Ірпінь: УДФСУ, 2016. С. 69-72. (0,15 друк. арк., з них авт. – 0,1 друк. арк., охарактеризовано наслідки від впровадження інновацій в економіку сільських територій).

21. **Мартиненков В. І.**, Залізко В. Д., Косован А. В. Економічні пріоритети розвитку сільських територіальних громад. *Актуальні проблеми економіки та фінансів*: збірник тез наукових робіт V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Буковель, 21–24 березня 2016 р.). Буковель: ФЕНР, 2016. Т. 1. С. 44-47. (0,3 друк. арк., з них авт. – 0,1 друк. арк., обґрунтовано пріоритети інноваційного розвитку сільських об'єднаних територіальних громад).

22. **Мартиненков В. І.**, Залізко В. Д., Гирба Н. С. Математичні методи в управлінні економічною безпекою національної економіки. *Соціоекономічне моделювання*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Глухів, 6-8 жовтня 2016) Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2016. С. 88-90. (0,2 друк. арк., з них авт. – 0,1 друк. арк., проаналізовано можливості використання сучасних економіко-математичних методів у дослідженні інноваційного аспекту економічної безпеки національної економіки).

23. **Мартиненков В. І.**, Залізко В. Д. Сплайн-прогнозування рівня добробуту сільського населення України: теоретичний аспект. *Сучасні проблеми інформатики в управлінні, економіці, освіті*: матеріали XIV Міжнародного наукового семінару (м. Київ, 29 червня - 3 липня 2015 р.). Київ: НАУ, 2015. С. 115-119. (0,15 друк. арк., з них авт. – 0,1 друк. арк., обґрунтовано переваги використання сплайн-функцій для прогнозування соціоекономічних явищ).

24. **Мартиненков В. І.**, Залізко В. Д. Особливості формування інноваційних соціоекономічних інструментів протидії сільській злочинності. *Теоретичні та практичні засади протидії злочинності у сучасних умовах*: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 16 жовтня 2015 р.). Львів: ЛДУВС, 2015. С. 106-107. (0,2 друк. арк., з них авт. – 0,1 друк. арк., окреслено відповідний інноваційний інструментарій протидії злочинності в межах сільських територій).

АНОТАЦІЯ

Мартиненков В. І. Інноваційний розвиток економіки сільських територій України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Чернігівський національний технологічний університет Міністерства освіти і науки України, Чернігів, 2019.

Дисертаційна робота присвячена науковому обґрунтуванню теоретичних засад та організаційно-методичних рекомендацій щодо стимулювання інноваційного розвитку економіки сільських територій України в умовах децентралізації влади з метою підвищення ефективності інноваційної державної політики, результати якої мають спрямовуватися на покращення рівня соціально-економічного та інформаційного забезпечення сільського населення.

В роботі було визначено соціоекономічну сутність інноваційного розвитку економіки сільських територій, що дозволило поєднати у цьому понятті інноваційний розвиток економіки сільського господарства та несільськогосподарського виробництва, зосередженого на зазначених територіях. Обґрунтовано необхідність розрахунку відповідного інтегрального індексу, який дозволив виявити, на різних рівнях деталізації, лідерів та аутсайдерів. Використання квадратичних коопуклих сплайнів із високою точністю вказало, що відповідний інтегральний індекс має позитивну динаміку на всьому інтервалі (0,1774–0,1779). Запропонований науковий підхід буде корисним для завершення децентралізації влади, оскільки надає інструментарій для диференційованої державної підтримки інноваційного розвитку сільських об'єднаних громад підвищивши рівень цільового призначення дотацій на умовах субсидіарності.

Ключові слова: інноваційний розвиток, економіка сільських територій, інтегральне оцінювання, інтегральний індекс, трансфер інновацій, децентралізація управління, пріоритети інноваційного розвитку економіки сільських територій.

АННОТАЦИЯ

Мартыненко В. И. Инновационное развитие экономики сельских территорий Украины. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Квалификационная научная работа на правах рукописи. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Черниговский национальный технологический университет Министерства образования и науки Украины, Чернигов, 2019.

Диссертация посвящена научному обоснованию теоретических основ и организационно-методических рекомендаций по стимулированию инновационного развития экономики сельских территорий Украины в условиях децентрализации

власти с целью повышения эффективности инновационной государственной политики, результаты которой должны быть направлены на улучшение уровня социально-экономического и информационного обеспечения сельского населения.

На основе комплексного анализа мировых научно-практических исследований в сфере инновационного развития было определено социоэкономическую сущность инновационного развития экономики сельских территорий, что позволило объединить в этом понятии инновационное развитие экономики сельского хозяйства и несельскохозяйственного производства, сосредоточенного на указанных территориях.

Автором приведена подробная характеристика инновационного развития сельского хозяйства как одной из основных составляющих инновационного развития экономики сельских территорий Украины подтвердила наличие критической разбалансированности социоэкономической системы. Зафиксировано ухудшение социальной инфраструктуры, обеспечение специалистами высокой квалификации, монопроизводство, уменьшение темпов развития животноводства, которое в свою очередь негативно повлияло на количество внесенных органических удобрений, и по трансцендентному свойству ожидаемо привело к снижению плодородия почв на большинстве сельских территорий Украины. При этом отечественные статистические органы фиксируют существенное увеличение доли сельского хозяйства в ВВП страны и непрерывное рост рентабельности и доходов сельскохозяйственных бизнес структур. Неравномерность распределения ряда показателей, влияющих на инновационное развитие экономики сельских территорий, а также расчет соответствующего интегрального индекса, в частности, позволили указать пути минимизации зависимости от импорта природного газа через использование залежей торфа, леонардита и других полезных веществ, а также соломы и отходов.

Приведенный алгоритм определения интегрального индекса инновационного развития экономики сельских территорий позволил выявлять, на разных уровнях детализации, лидеров в инновационном развитии экономики сельских территорий. При этом проведена независимая оценка весов девяти субиндексов на основе модернизированной системы индикаторов и их пороговых и предельно допустимых значений. Расчеты показали, что наиболее влиятельными на уровень инновационного развития экономики сельских территорий Украины есть индикаторы, характеризующие инновационное развитие органического производства, освоение капитальных инвестиций в сельское хозяйство, количество специалистов, выполняющих научные и научно-технические работы (0,1-0,3), а наименее влиятельным – индикатор, характеризующий капитальные инвестиции в земельные ресурсы (0,09). Указанное позволяет точнее прогнозировать динамику инновационного развития экономики сельских территорий как важнейшей составляющей государственной инновационной политики.

Доказано, что благодаря распределению областей Украины по уровню инновационного развития сельских территорий, указывающему на существенные диспропорции и чрезмерную централизацию инновационного развития вокруг столицы Украины и больших городов-миллионников (в

частности, Харькова) возможно усовершенствовать систему принятия управленческих решений на государственном и местном уровне. Аргументировано, что проведенное экономико-математическое моделирование, на основе которого получены фактические и прогнозные расчеты, позволяет минимизировать ряд рисков (в том числе и социоэкономических), которые будут проявляться при завершении процесса децентрализации, когда каждая область будет состоять из нескольких объединенных территориальных общин, которые будут иметь собственные отделы статистики и смогут проводить расчеты с большей степенью детализации.

Предложенный методический инструментарий позволил построить концепт модели дальнейшего инновационного развития экономики сельских территорий в рамках стратегии социально-экономического развития сельских объединенных территориальных общин. Усовершенствованы научные подходы к моделированию и прогнозированию инновационного развития экономики сельских территорий Украины на основе адаптивного прогнозирования с использованием квадратичных коопуклых сплайнов позволили с высокой точностью указать, что соответствующий интегральный индекс будет иметь положительную динамику на всем интервале (0,1774–0,1779) до 2020 г. включительно. Но низкие скалярные значения интегрального индекса инновационного развития экономики сельских территорий Украины указывают на необходимость дополнительной адресной государственной поддержки сельских территориальных общин. Предложенный научный подход будет полезным для завершения процессов децентрализации власти, поскольку предоставляет инструментарий для дифференцированной государственной поддержки инновационного развития сельских объединенных общин повысив уровень целевого назначения дотаций на условиях субсидиарности.

Ключевые слова: инновационное развитие, экономика сельских территорий, интегральная оценка, интегральный индекс, трансфер инноваций, децентрализация управления, приоритеты инновационного развития экономики сельских территорий.

ABSTRACT

Martynenkov V. I. Innovative development of rural economy in Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Thesis for a Candidate Degree in Economics, specialty 08. 00. 03 – «Economy and Management of the National Economy». – Chernihiv National University of Technology, Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernihiv, 2019.

The thesis is devoted to scientific substantiation of theoretical principles and organizational guidelines to stimulate innovative economic development of rural areas in Ukraine in terms of decentralization of power in order to enhance innovative public policies, the results of which are directed at improving the socio-economic and informational support of the rural population.

The work was defined socioeconomic essence of innovative economic development of rural areas, which allowed this concept to combine innovative economy of agriculture and agricultural production concentrated in these areas. The necessity of the calculation of the integral index, which revealed, at different levels of detail, leaders and outsiders. Use coconvex quadratic spline high precision indicated

that the corresponding integral index has positive dynamics across the range (0,1774–0,1779). The proposed scientific approach would be useful to complete the decentralization of power, as it provides tools for differentiated state support of innovative development of rural communities united by raising the level purpose grants on terms of subsidiarity.

Keywords: innovative development, rural economy, integral evaluation, integral index, transfer of innovation, decentralization of management, innovation priorities of economic development of rural areas.